

הרב חיים רטיג

לא תחמוד בלא דמי

הגמרא מביאה דברי רב הונא על ניפקד שאינו רוצה להישבע ומעדיף לשלם על הפקדון שאבד ומחייבין אותו שבועה שאינה ברשותו בגלל החשד שמא עיניו נתן בפקדון¹. על זה שואלת הגמרא כיצד משביעין אותו והרי מתוך שחשוד על הממון חשוד הוא על השבועה ויוכל לשקר בשניהם. עונה הגמרא כיון שרוצה לשלם מורה הוא היתר לעצמו². שואל רבי אבא מדיפתי את רבינא והרי עובר על לאו של לא תחמוד וממילא יהיה פסול לשבועה על זה עונה הגמרא שלא תחמוד נראה לאנשים שגדרו הוא במקרה ולא שילם אבל במידה ושילם אין כאן לא תחמוד, וכיון שטועים בדבר, אנחנו לא חושדים בהם שהם מקולקלים בתחום הממוני.

וזה לשון הגמרא:

אלא הא דאמר רב הונא: משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו, נימא: מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא! - התם נמי מורה ואמר: דמי קא יהבנא ליה. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: והא קא עבר על לאו דלא תחמוד! - לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו³.

מספר מסקנות עולות מן הגמרא:

1. החשוד על הממון חשוד על השבועה, ובכל זאת המורה היתר לעצמו כיון ששילם תמורה, אינו נפסל משבועה.
2. העובר על לאו של לא תחמוד במזיד יפסל לעדות, כאן מתעוררת השאלה האם לא תחמוד הוא דין בממון או כל העובר עבירה נפסל.
3. כיון שנדמה לאנשים שאדם עובר על לא תחמוד רק במקרה שלא שילם כסף, לכן לא נפסל לשבועה. וזאת למרות שגם המשלם ממון עובר על לא תחמוד.

פסול זה לשבועה דומה במהותו לפסול של גזלן לעדות וכמו שמצינו בגמרא בסנהדרין והנה אם כשנתן דמים עובר על לא תחמוד יש לזה מושג הלכתי מיוחד הנקרא חמסן. הגמרא בבא קמא דנה בזה ומגדירה את החמסן כאחד שלוקח מהאחר בכוח ומשלם לו.

¹ רש"י בבא מציעא ה: ד"ה דאמר רב הונא.

² רש"י בבא מציעא ה: ד"ה התם.

³ תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף ה עמוד ב.

לא תחמוד בלא דמי

א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי: מה בין גזלן לחמסן? א"ל:
חמסן יהיב דמי, גזלן לא יהיב דמי. א"ל: אי יהיב דמי, חמסן קרית
ליה? והאמר רב הונא: תלוה וזבין זביניה זביני! לא קשיא: הא דאמר
רוצה אני, הא דלא אמר רוצה אני.⁴

לכאורה, משמע מגמרא זו כי חמסן העובר בלא תחמוד נחשב רשע רק במידה
והנחמס לא הסכים למכירה, אך אם הסכים למכירה הקניין בתוקף. ויש לשאול
מהו הגדר של הסכמה זו למעשה החמסנות שנראה כי מכשירה את המעשה.
הגמרא בסנהדרין דנה בפסול של גזלן ושל חמסן לעדות ואומרת שהוסיפו על הפסולים
האחרים פסולים אלו. על זה שואלת הגמרא והרי הגזלן פסול מדאורייתא ועונה שמדובר
שגזל מחרש שוטה וקטן את מציאתו ולא נפסל כיון שלא שכח או שהחיוב להחזיר את
הגזילה הינו מפני דרכי שלום אל המבוגרים שבסביבתו, אבל איסור אין. וכיון שראו חכמים
כי הם נוטלים ממון, פסלו אותם. לעומת זאת בחמסן לא דייקו שהוא דאורייתא, אלא
מעיקרא סברו שכיון שנותן ממון, זה נטילה אקראית שלא מורה על שחיתות ממונית
וכשראו שהם חוטפים בכוח, פסלום חכמים רש"י מסביר כי היו חוטפים בכוח ואחר כך
מטילים המעות.
וזה לשון הגמרא שם:

תנא: הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. - גזלן דאורייתא הוא - לא
נצרכא אלא למציאת חרש שוטה וקטן. מעיקרא סבור: מציאת חרש
שוטה וקטן לא שכחא, אי נמי - מפני דרכי שלום בעלמא. כיון דחזו
דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי - פסלינהו רבנן. החמסנין, מעיקרא
סבור: דמי קא יהיב, אקראי בעלמא הוא. כיון דחזו דקא חטפי - גזרו
בהו רבנן.⁵

מסוגיה זו משמע כי חמסן שנותן דמים פסול רק מדרבנן ואם כן חמסנות אסורה רק מדברי
חכמים, ואילו מהגמרא בבא קמא קיי"ט משמע כי חמסן זהו איסור תורה
וכי תימא הני מילי היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי לא, תא
שמע מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם⁶
התוספות בבא מציעא⁷ כותבים כי באמת חמסן אסור מדרבנן ונפסל מדרבנן, והגמרא בבבא
קמא קי"ט היא אסמכתא בעלמא ונסמכו חכמים על הפסוק הנזכר מספר יואל.

⁴ תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף סב עמוד א.

⁵ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כה עמוד ב.

⁶ בבא קמא קי"ט.

הרב חיים רטיג

יוצא אם כך שבחמסן הנותן דמים אין כלל חיוב מהתורה ואין פסול עדות או שבועה מהתורה, וכל הפסול הוא מדרבנן. ויש להסביר כי המשלם דמים וחוטף, גם אם מוסרית יש כאן פגם, אין כאן הפקרות התנהגותית בממון ואפילו איסור תורה אין כאן. ואם כן יש לשאול מדוע אין כאן לא תחמוד ופסול לעדות מהתורה שהרי כבר דייקנו בגמרא בבא מציעא שאנשים טעו לחשוב שלא תחמוד הוא בלא דמי, אולם, לפי האמת יש איסור לא תחמוד גם כשנותן דמים. על זה עונה תוספות סנהדרין כ"ה שתי תשובות :

1. ממה שדימו שאין לא תחמוד במקום שמשלם דמים, זו היא האמת, ולפי דעה זו לא תחמוד הוא רק כשלא נתנו דמים, ובנתינת דמים אין חיוב מהתורה. ולפי זה גם נוכל להבין מדוע חמסן פסול רק מדרבנן וכן, מדוע תליוהו וזבין וזבינא זביני.
2. בסנהדרין מדובר שנתנו דמים ושכנעו אותם עד שאמרו רוצה אני ולכן לא חייבים מצד לא תחמוד וכיון שראו שלוקחים בעל כורחם ולא חששו להתפייסות פסלום. לפי פירוש זה הפסול של חמסן הוא מהתורה במידה ואין הסכמה, בניגוד להבנה הראשונית שלנו בגמרא בסנהדרין.

לעומת זאת בתוספות בבא קמא ד"ה חמסן יהיב הפרידו בין החיוב של חמסן לבין הדין של לא תחמוד. בעוד שלא תחמוד הוא גם במקרה שנתן דמים, חמסן חייב מהתורה רק במקרה שלא נתן דמים וז"ל התוספות :

חמסן יהיב דמי - וכשלא אמר רוצה אני כדמפרש אבל מן התורה אינו פסול אלא היכא דלא יהיב דמי אבל היכא דיהיב דמי כשר אף על גב דלא אמר רוצה אני אף על פי שעובר על לאו דלא תחמוד הא אמרי' בפרק שנים אוחזין (ב"מ דף ה: ושם ד"ה בלא) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו⁸

החילוק בין האומר רוצה אני לבין השותק נראה לכאורה תמוה, אולם אם אנחנו מבינים כי חמסן שיהיב דמי פסול רק מדרבנן גם אם הוא עובר על איסור דאוריתא של לא תחמוד הרי שבמקום שהסכים הנחמס המכירה קיימת ומילא אינו נפסל לעדות ולשבועה.

⁷ בבא מציעא דף ה: ד"ה "בלא דמי"

⁸ תוספות מסכת בבא קמא דף סב עמוד א

לא תחמוד בלא דמי

ויש לעיין מהו יסוד המחלוקת בין בעלי התוספות שהאחד סובר כי ישנו קשר ישיר בין הפסול מדאורייתא של חמסן ובין הדין של לא תחמוד ואילו השני סובר כי יתכן שיעבור על לא תחמוד ובכל זאת חמסן יפסל מדרבנן בלבד. שונה מההבנה הזו היא דעת המכילתא שסוברת כי חמסן הינו פסול מהתורה ולא כמשמע בבבלי:

- רבי נתן אומר, אל תשת ידך, אל תשת חמס עד, להוציא את החמסנין ואת הגזלנין שהן פסולין לעדות, שנאמר לא יקום - עד חמס באיש.⁹

האמת שאין כאן סתירה ממשית כיון שבבבלי הגירסא של הלימוד אחרת: ורבא אמר: כשר, רשע דחמס בעינן. מיתיבי: אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד - אלו גזלנין ומועלין בשבועות.¹⁰ כאן לא מוזכר חמסן וממילא אין קושיה, אולם, הראשונים כן הקשו כך על הסוגיה בסנהדרין כ"ה.

ברמב"ם משמע כי חמסן הוא פסול מהתורה והוא מקבל את הגרסה של המכילתא דר"י: והמצוה הרפ"ו היא שהזהיר הדיין שלא לקבל עדות בעל עבירה ומעשות על פי עדותו. והוא אמרו יתעלה (משפטי' כג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. בא בפירוש (מכיל') אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד להוציא את החמסנים ואת הגזלנים שהן פסולין לעדות שני (שופטי' יט יו) כי יקום עד חמס באיש.¹¹

יוצא לפי זה שחמסן לדעת הרמב"ם חייב מהתורה, ואין עליו קושיה מהדיוק מהגמרא בסנהדרין כיון שהרמב"ם לשיטתו, במקום בו יש מקור תנאי מפורש, נעדיף אותו על דיוק שאינו מוכרח בבבלי, מה גם שאפילו מפורש בבבלי יש שיעדיף הרמב"ם לפסוק כפשט מקור תנאי.

הרמב"ם מרחיב ובונה מערכת מורכבת של מצוות לא תחמוד ולא תתאוה ולא תגזול הקשורות זו בזו, בכך הוא מזמין גם מחלוקת של הראב"ד עליו. הרמב"ם כדרכו מגוון את מקורותיו ובונה את ההלכה לא רק על הגמרא בבבלי אלא גם על מדרשי הלכה ועל ההבנה הפשוטה של הפסוקים.

⁹ מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ

¹⁰ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כז עמוד א

¹¹ ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רפו

הרב חיים רטיג

הרמב"ם בספר המצוות מגדיר את הדינים של לא תחמוד :

והמצוה הרס"ה היא שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו וזה הוא אמרו (יתרו) לא תחמוד בית רעך וכו'. ולשון מכילתא לא תחמוד יכול אפילו חומד בדבר תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך מה להלך עד שיעשה מעשה אף כאן נמי עד שיעשה מעשה. הנה התבאר לך כי זה הלאו יזהיר מהערים עד שנקח לעצמנו הדבר שהיינו חומדים אותו מממון אחינו ואפילו לקנותו ולתת בו דמים רבים הנה זה כלו מי שיעשהו עובר על לא תחמוד:¹²

מוסיף כאן הרמב"ם הלכה שלא תחמוד בא רק אם יש מעשה בסוף מעשה החימוד ומקורו במכילתא דרשב"י:

ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלך עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה.¹³

במשנה תורה הרמב"ם מרחיב ומוסיף מספר איסורים, שהמכנה המשותף שלהם הוא הרצון לרכושו של האחר. כמו כן על פי הרמב"ם כאשר משלם ממון עובר על לאו דלא תחמוד:

כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר ה בלא תעשה שני לא תחמד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שני לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה¹⁴.

בהלכה י' הרמב"ם מביא מחדש שיש עוד לא שאינו תלוי במעשה והוא לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד:

כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה שני לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד.¹⁵

¹² ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רסה

¹³ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ח

¹⁴ רמב"ם הלכות גולה ואבדה פרק א הלכה ט

¹⁵ רמב"ם הלכות גולה ואבדה פרק א הלכה י

לא תחמוד בלא דמי

בהלכה יא' ויב' הרמב"ם בונה את ההדרגה של האיסורים וכן את ההתחייבות בלא תעשה. הרמב"ם רואה כאן התפתחות של יצר התאוה הבסיסי של הרצון לקבל את החפץ של חברו מביא להשתדלות מעשית הגורמת למציאות של לא תחמוד ומכאן הדרך ללקיחה בכוח הינה קצרה, ההתדרדרות המוסרית צפויה מראש.

התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל שני וחמדו בתים וגזלו, ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות.

הא למדת שהמתאוה עובר בלאו אחד והקונה דבר שהתאוה בהפציר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין לכך נאמר לא תחמד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בשלשה לאוין.¹⁶

המקורות של הרמב"ם כמו שצינו לעיל רבים ומגוונים והמתחילים מתוך ההבנה של הפסוקים בתורה.

בשני מקומות התורה מביאה את עשרת הדברות ובשניהם הכתוב מדבר על האיסור של לא תחמוד. בספר שמות כותבת התורה על לא תחמוד:

לֹא תַחְמַד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמַד אֶשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ
וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:¹⁷

אנחנו נתמקד בחמדת הרכוש המופיעה כאן כלא תחמוד בית רעך וכן, לא לחמוד עבדו ואמתו וכל אשר לרעך.

הנוסח בספר דברים מעט שונה ומדבר על איסור תאוה:

וְלֹא תַחְמַד אֶשֶׁת רֵעֶךָ וְלֹא תַתְאֲוֶה בֵּית רֵעֶךָ שְׂדֵהוּ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ
שׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:¹⁸

מה ההבדל בין התאוות לבין חמדנות? האם אלו מילים נרדפות או שמא יש כאן מושגים הלכתיים שונים?

¹⁶ רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק א הלכה יא ויב.

¹⁷ שמות פרק כ

¹⁸ דברים פרק ה

הרב חיים רטיג

ישנו פסוק נוסף בתורה, שלמרות שאינו עוסק בלאו של "לא תחמוד", משתמשים בו חז"ל במדרשי ההלכה ללמוד על מהות האיסור של לא תחמוד והוא מפרשת עקב:

פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ לֹא תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחָתָּ לָךְ פֶּן תִּנְקֹשׁ בוֹ כִּי תוֹעֵבֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הוּא: ¹⁹

כיצד מיישבים את כל הפסוקים הללו לכלל מערכת אחת? במכילתא דרבי ישמעאל רבי מיישב את הפסוקים מעשרת הדיברות:

לא תחמוד. רבי אומר כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הרי זה אזהרה לעוקף אחר הנואף. ²⁰

המושג הזה "עוקף" מופיע במסכת שבועות וממנו אפשר ללמוד את המשמעות, עוקב ²¹ אחר נואף, שם לומדים שישנו איסור לסייע ולכוון אדם על מנת שינאף. מקשים על דברי רבי המפרשים הרי אינו מן העניין כיון שהתירוץ עוסק בחמדת נשים, בעוד שהפסוקים דיברו על חמדת ממון, יש שסברו שטעות סופר יש כאן ולמעשה הדיבור של רבי מוסב על הדיבר "לא תנאף", בדומה למסכת שבועות, לא תנאף לא תנאף, ויש שהגיהו והכניסו את דברי הרמב"ם כהגהה וכתירוץ המכילתא דרשב"י,

ונראה שיש להסביר את המכילתא בצורה שונה, אין כאן טעות אלא, שיש כאן פרשנות אחרת של הפסוק בספר דברים. שני הפסוקים עוסקים או לא תחמוד אשת רעך וכו' או לא תתאוה בית רעך, ובית כאן זה במשמעות אשה, ביתו זו אשתו. לכן, הפירוש הוא רק על תחילת הפסוק, יש חמדת לאשת אחר, ויש התאוות לאשת אחר, וההתאוות היא לכדי להנאיף אחר. לפי פירוש זה ההתאוות היא תוספת שלא תחמוד הוא למען עצמך והתאוות הוא למען האחר. אין פירוש זה עולה בקנה אחד עם הפירוש של הרמב"ם, וכפי שציינו קודם הרמב"ם נוקט כפירוש המכילתא דרשב"י שחולקת על פירוש זה.

הרב כשר בספרו "הרמב"ם והמכילתא דרשב"י" מראה כיצד הרמב"ם בעשרות מקומות מביא דברי המכילתא דרשב"י ופוסק כמותה ²². גם בסוגייתנו כשמשווים את דברי הרמב"ם על מצוות "לא תחמוד" בספר המצוות, נראה כי מקורו הוא מהמכילתא דרשב"י וממדרשי הלכה נוספים.

¹⁹ דברים פרק ז

²⁰ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ח

²¹ זהו עוד אחד מן המקרים שהפי' מתחלפת עם ב'

²² צריך לזכור כי כתב היד של המכילתא דרשב"י נתגלה רק במאות השנים האחרונות, וכנראה שבתקופות קדומות היה כת"י כזה מצוי, והרמב"ם הסתמך עליו.

לא תחמוד בלא דמי

כשאנו מעיינים בסוגייה בבא מצעיא אנו לומדים הלכה נוספת. "לא תחמוד" הוא רק כשעושה מעשה. הגמרא מסבירה כי אין הלוקחים חשודים על השבועה כיון שהם טועים וחושבים שלא תחמוד זה כשנוטל בלא דמים. ומכאן משמע שרק כשמשלם דמים ונוטל את החפץ עובר על לא תחמוד. מבחינה זו הבבלי סובר כמכילתא דר"י שסובר שרק כשלוקח עובר על "לא תחמוד" וזה לשון המכילתא:

ת"ל לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה.²³

הסברא של המכילתא היא שחמדנות מוגדרת כשהיא באה לידי ביטוי מעשי במאמץ לקחת את החפץ הנחשק. סתם מחשבות של כמיהה לא מוגדרים כעובר על לא תחמוד. ההבנה שלהם כי התורה מלמדת אותנו כי חמדנות צריכה להיות מלווה במעשה "ולקחת לך" וגם אם הפסוק מדבר במקרה של לקיחת רכוש מעבודה זרה, גם כאן ישנה חמדנות וניתן ללמוד ממנה אל החמדנות בעולם החול הרגיל.

ומדרש נוסף מלמד אותנו את החילוק בין איסור חימוד לבין איסור התאוה שהן שתי מצוות נפרדות והתאוה מוגדרת שהיא בלב. נמצינו למדים שהאיחוד בין שני המדרשים נותן לנו את שיטת הרמב"ם כפי שהיא משתקפת בדבריו. כך מופיע במדרש תנאים:

לא תחמד אשת רעך או אפלו חמוד בדבר ת"ל (דב' ז' כ"ה) לא תחמד כסף וזהב ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן נמי עד שהוא עושה מעשה: ומניין שהוא מוזהר על התאוה שהיא בלב כדי שלא יבא לידי חמוד ת"ל לא תתאוה בית רעך לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמוד בפני עצמה נמצאת אומר שהן שני לאוין.²⁴

ובמכילתא דרשב"י מופיעה רוח דברי הרמב"ם עם היסוד של ההדרגה בתאוות האדם:

לא תחמד ולהלן הוא אומר לא תתאוה בית רעך (דב' ה' יח) לחייב על תאוה בפני עצמה ועל חמדה בפני עצמה איזו היא תאוה האומר לו... חמדה הכובש כבושין ליטלן ממנו התאוה אדם סופו לחמוד שנאמר לא תתאוה ולא תחמוד מנין חמד אדם סופו לגזול שנאמר וחמדו שדות וגזלו (מיכה ב' ב)²⁵

הראב"ד חולק על דברי הרמב"ם בשני דברים האחד, שאם אמר הנחמס רוצה אני אין כאן לא תחמוד, ובעניין זה ראינו כבר מחלוקת בעלי התוספות ולדעת הרמב"ם אפילו אם אמר

²³ מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ח

²⁴ מדרש תנאים לדברים פרק ה פסוק יח

הרב חיים רטיג

רוצה אני והמקח קיים כיון שזבינא זביני בכל זאת עובר על לא תחמוד, ודעת הראב"ד ששניהם תלויים זה בזה.

והשגה שניה והיא על דבריו "ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד" לשון זו אינה מובנת שהרי כבר קבע הרמב"ם כי צריך שיעשה מעשה ומדוע אין זה לאו שיש בו מעשה וז"ל הראב"ד:

א"א לא ראיתי דבר תמה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגזלן שחייב להשיב את הגזלה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו.

מהי המחלוקת של הרמב"ם ושל הראב"ד?

על שתי השאלות של הראב"ד עונה המגיד משנה:

ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. כתב הר"א ז"ל א"א לא ראיתי דבר תימה גדול מזה וכו'. הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות לא היה מעשה ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה. זהו הנראה מדברי הרב ז"ל ומ"מ שיטת הר"א ז"ל נכונה יותר:

26

ומסביר את מחלוקתם בזמן החיוב של לא תחמוד. לפי הרמב"ם לא תחמוד חל עם ההשתוקקות אל החפץ וגמר המעשה אינו אלא כדי לגלות שהייתה כאן חמדה מוקדמת בלב לכן, גם אם נתרצה הנחמס ויש כאן מכר גם עבירה יש כאן. לעומת זאת לראב"ד החיוב הוא כשנוטל את החפץ ומשלם עליו, לכן, אם נתרצה לתשלום אינו עובר על בל תחמוד.

יש להסביר את יסוד מחלוקתם בהבנת איסור לא תחמוד, האם הוא חיוב שנגרר מחיוב האדם בדיני הממונות או שמא הוא איסור רגיל שיש לו קשר לעיתים לדיני הממונות כי הוא פוסל אדם לעדות ולשבועה. במילים של עולם

²⁵ מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ

²⁶ מגיד משנה הלכות גולה ואבדה פרק א הלכה ט

לא תחמוד בלא דמי

הישיבות, האם לא תחמוד שייך לחלק יורה דעה בשולחן ערוך או לחלק חושן משפט שבשולחן ערוך.

נראה שלרמב"ם לא תחמוד הוא איסור רגיל השייך לכל דיני האיסורים וגם אם הוא קשור לממון אין הוא איסור ממוני ולכן, יתכן שקניין יחול, אך, האיסור יהיה קיים, וכן, הוא נחשב לאו שאין בו מעשה כיון שהאיסור קורה קודם ללקיחה הממונית, שהיא הוצאת המחשבה מן הכוח אל הפועל. כללים אלו יצאו לו ממדרשי ההלכה השונים שהבאנו. לעומתו הראב"ד סובר אחרת, לא תחמוד הוא דין ממוני המושפע מדיני הממונות, הראב"ד מקבל את מדרשי ההלכה אולם, מפרש שלא תחמוד חל ברגע הלקיחה והתשלום, ולכן, נחשב לאו שיש בו מעשה ולכן, מוצא פטור ממוני לכך שאין בו מלקות, דומה ללא תגזול. מכאן שלמדנו כי יש שתי אפשרויות לבאר את יסוד הדין של לא תחמוד, או שהוא דין איסורי או שהוא דין ממוני.